

pārstāvēta tikai ar dažiem grāmatu apskatiem. Vēl viens ierosinājums varētu būt nākotnē veidot tematiskus krājumus, kas parādītu noteikta jautājuma izpētes līmeni katrā no Baltijas valstīm un varbūt pamudinātu veikt jaunus pētījumus.

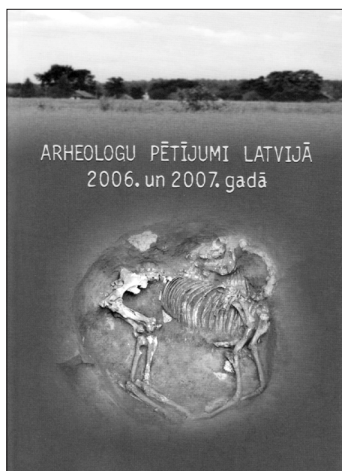
Jaunas gadagrāmatas sagatavošana un periodiska izdošana, sevišķi, ja tajā iesaistīti vairāku valstu pētnieki un raksti tiek publicēti svešvalodā, redakcijai rada papildus rūpes, bet lasītājiem tas ir dubults ieguvums. Tāpēc sējumu "Pētījumi par Baltijas vēsturi" periodiska iznākšana ir īpaši apsveicama. Jācer, ka gadagrāmata kļūs par nozīmīgu regulāru izdevumu, kas gan informēs Baltijas vēstures pētniekus par kaimiņu veikumu, gan varbūt iedvesmos un apvienos vairāku valstu vēsturniekus kopīgu projektu realizēšanai.

Ieva Ose

Arheologu pētījumi Latvijā 2006. un 2007. gadā / Sast. A. Vilcāne. – Rīga: Zinātne, 2008. – 245 lpp. – ISBN 978-9984-808-49-9

Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts (LU LVI) ar SIA "Arhitektoniskās izpētes grupa" (SIA AIG) un Valsts kultūrkapitāla fonda finansiālu atbalstu 2008. gada nogalē izdevis rakstu krājumu, kurā apkopota nozīmīgākā informācija par 2006. un 2007. gadā Latvijā veiktajiem arheoloģiskajiem lauka darbiem un to rezultātiem. Daļa krājumā publicēto materiālu ir prezentēta 2008. gada aprīlī LU LVI rīkotajā konferencē – 2006. un 2007. gadam veltītajā arheologu atskaites sesijā.

Krājums ir likumsakarīgs turpinājums jau gandrīz pirms pusgadsimta uzsāktajai tradīcijai pēc arheologu publiskām atskaitēm nolasītos referātus konspektīvi apkopot vienā izdevumā. Pirmās arheologu un etnogrāfu atskaites sesijas referātu tēzes iznāca 1959. gadā (par 1958. gada izrakumu rezultātiem). Jāmin, ka 1959. gadā laists klajā līdzīgs krājums arī par 1957. gadu, taču tas veltīts tikai Rīgas arheoloģiskajai izpētei. Izdevums sākotnēji saucās *Referātu tēzes par konkrētā gada arheologu un etnogrāfu pētījumu rezultātiem*. 1972. gadā tas pārdēvēts par *Zinātniskās atskaites sesijas materiāliem*, bet kopš 2000. gada iznāk ar nosaukumu *Arheologu pētījumi Latvijā*. Līdz 20. gs. 80. gadiem krājums iznāca katru gadu, bet kopš 1982. gada – ik pēc diviem gadiem. Kaut arī laika gaitā mainījies tā nosaukums un izdošanas intervāls, krājuma mērķis palicis nemainīgs – īsumā apkopot jaunāko informāciju par Latvijas arheoloģisko pieminekļu pētījumiem. Kā norādīts krājuma priekšvārdā, šī ir unikāla sērija, kas ne

tikai kļuvusi par vienu no nozīmīgākajiem avotu apkopojumiem turpmākajiem arheologu pētījumiem, bet arī ilgtermiņā veido sabiedrības izpratni par arheoloģisko pieminekļu nozīmi un arheologu darbu. Jāpiemin, ka pēdējam krājumam izveidots arī jauns, vizuāli saistošāks noformējums, taču nav pazaudēta tā sākotnējā ideja – uz vāka parādīt kādu no attiecīgo gadu nozīmīgākajiem atklājumiem Latvijas arheoloģijā. Šajā gadījumā tas ir Ogresgala Čabu kapulaukā LU Latvijas vēstures institūta pētnieka Roberta Spirģa izrakumos atklātais zirga ziedojumus.

Izdevumā apskatītajos divos gados notikusi samērā intensīva Latvijas arheoloģisko pieminekļu pētniecība. Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija 2006. un 2007. gadā kopumā izsniegusi 108 arheoloģiskās izpētes, uzraudzības un apzināšanas darbu atļaujas. Krājumā apkopoti 36 zinātniskie raksti par vairāk nekā 50 objektu arheoloģisko izpēti. Rakstu autori ir konkrēto arheoloģisko darbu vadītāji, kas pārstāv dažādas institūcijas – LU LVI, Latvijas Universitāti (LU), Latvijas Nacionālo vēstures muzeju (LNVN), SIA AIG, Latvijas Kultūras akadēmiju (LKA), Rīgas Skolēnu pili (RSP), kā arī reģionālos muzejus Jelgavā (JVMM) un Turaidā (TMR).

Krājums sastāv no četrām pamatnodaļām. Trīs no tām veltītas noteiktu laikposmu arheoloģisko pieminekļu pētniecībai: akmens un bronzas laikmetam, dzelzs laikmetam, viduslaikiem un jaunajiem laikiem. Savukārt ceturtajā nodaļā īsi apkopoti nozīmīgākie antropoloģiskie pētījumi.

Akmens un bronzas laikmets. No senākajiem Latvijas pieminekļiem pētītas galvenokārt akmens laikmeta dzīvesvietas. Valdis Bērziņš (LU LVI) publicējis savu izrakumu rezultātus vienā no nedaudzajām Latvijas teritorijā zināmajām mezolīta laika dzīvesvietām jūras piekrastē Pāvilostas Baznīckalna apmetnē, kā arī vidējā un vēlā neolīta apmetnē Jūrmalā, Priedainē. Kopā ar Ilgu Zagorsku (LU LVI) publicēts raksts arī par izrakumiem Braukšu II mezolīta un neolīta apmetnē. Bez minētajiem izrakumiem V. Bērziņš veicis arī Zvejnieku arheoloģiskā kompleksa apkārtnes apzināšanu un krājumā ziņo par atklāto Košķeles III mezolīta apmetni. Saistībā ar akmens laikmeta dzīvesvietu pētniecību vēl jāmin Ilzes Lozes (LU LVI) publicētie Zvidzes neolīta apmetnes jaunāko pētījumu rezultāti. Šeit 2007. gadā izrakumi autores vadībā notika jau devīto sezonu.

Vienīgais raksts, kur skarts vissenāko laiku apbedījumu vietu jautājums, veltīts Zvejnieku kapulaukam. Šeit jau kopš pagājušā gadsimta sešdesmitajiem gadiem aizsāktos arheoloģiskos pētījumus 2006. un 2007. gadā turpināja raksta autore I. Zagorska sadarbībā ar Larsu Larsonu (Lundas Universitāte). Kapulaukā tika izpētīti 10 kapi, kas hronoloģiski attiecas uz mezolītu un neolītu. Kā norāda autore, viens no šajos gados atklātajiem dubultapbedījumiem kļuvis par vienu no krāšņākajiem neolīta laika apbedījumiem visā kapulaukā.

Dzelzs laikmets. Krājumā publicēti 10 raksti par jaunākajiem pētījumiem dzelzs laikmeta arheoloģiskajos pieminekļos. Jāmin, ka daļa objektu datējama arī ar agrāku laiku, taču intensīvākā to apdzīvotība un izmantošana notikusi tieši dzelzs laikmetā.

No dzīvesvietām pētīti galvenokārt pilskalni. Andrejs Vasks (LU) krājumā publicējis rakstu par jaunākajiem atklājumiem Padures (Beltu)

pilskalnā. Ināra Kuniga (RSP) ziņo par izrakumiem Rušenicas pilskalnā, G. Zemītis – par Sateseles pilskalna izrakumiem, Juris Urtāns (LKA) – par pārbaudes izrakumiem jaunatklātajā Rēzeknes Ratinieku pilskalnā un Ozolmuižas Sprīņu pilskalnā, bet A. Vilcāne – par pētījumiem Anspoku un Drusku (Kornetu) pilskalnā. Ratinieku, Sprīņu, Anspoku un Drusku arheoloģiskā pētniecība notikusi pirmo reizi. Drusku pilskalnā izrakumi veikti sadarbībā ar Tartu Universitātes profesoru Heiki Valku, kā arī pateicoties igauņu puses finansējumam. Veiktas arī ogļu ¹⁴C analīzes, kas palīdzējušas noteikt šī Igaunijas pierobežas pilskalna apdzīvotības periodus.

R. Spīrģa vadībā izrakumi notikuši par vēlā dzelzs laikmeta pieminekli uzskatītajā Ogresgala Čabu apmetnē. Šeit 2007. gadā saistībā ar plānotajiem celtniecības darbiem veiktie izrakumi uzskatāmi par pēdējo gadu lielākajiem arheoloģiskajiem pētījumiem Latvijā – kopumā izpētīta teritorija aptuveni pushektāra platībā. Lai arī lielākā daļa atradumu un kultūrlānis pieminekļi attiecināms uz 10.–14. gs., pirmo reizi šeit atklātas arī akmens laikmeta (gan vēlā paleolīta vai mezolīta sākuma, gan neolīta) un bronzas laikmeta apdzīvotības liecības. Jāmin, ka Čabās R. Spīrģa vadībā pētīts arī lībiešu 10.–14. gs. uzkalniņu kapulauks. Kopumā atklāti 29 kapi, konstatētas daudzveidīgas apbedīšanas tradīcijas, kā arī dažādi ziedojumi (zirga, sieviešu rotu u.c.).

Krājumā iekļauti ziņojumi arī par citu dzelzs laikmeta apbedījumu vietu pētījumiem. Lielākoties tie bija pētījumu turpinājumi šajos pieminekļos. A. Vasks publicējis rakstu par jaunākajiem atklājumiem agrā, vidējā un vēlā dzelzs laikmeta Ābelnieku akmeņu krāvumu kapulaukā, kas ir tālākais šobrīd zināmais šī tipa kapulauks uz dienvidiem Kurzemes ziemeļu daļā. Vitolds Muižnieks (LNVM, LU LVI) un Normunds Jērumis (LU LVI) krājumā ziņo par veiktajiem izrakumiem zemgaļu vidējā un vēlā dzelzs laikmeta līdzenajā kapulaukā Tērvetes Ķūros. Savukārt A. Vilcāne publicējusi latgaļu Brīveru (Brūveru) vēlā dzelzs laikmeta līdzenā kapulauka pētījumu rezultātus. Nozīmīgs atklājums dzelzs laikmeta apbedījumu vietu pētniecībā ir A. Vaska blakus Ābelnieku akmeņu uzbērumiem lauksaimnieciski apstrādātā laukā 2007. gadā konstatētais iepriekš nezināmais vēlā dzelzs laikmeta līdzenais kapulauks ar ugunskaapiem.

Viduslaiki un jaunie laiki. Skaitliski visvairāk arheoloģisko darbu 2006. un 2007. gadā bijis vēsturisko laiku pieminekļos. Piecos rakstos skarta viduslaiku piļu arheoloģija. Galvenokārt pētītas ordenpilis. Zigrīda Apala (LU LVI) publicējusi rakstu par Cēsu ordenpils kārtējo izpēti sezonā, Uldis Kalējs (SIA AIG) – par Alūksnes ordenpils pētījumiem, bet Mārtiņš Ruša – par pētījumiem Dobeles ordenpilī. Tāpat par iespējamajiem pirmās Siguldas ordenpils pamatu atklājumiem Siguldas Krusta kalnā ziņo Egils Jemeljanovs (TMR). U. Kalējs un Mārtiņš Lūsēns (SIA AIG) rakstījuši arī par saviem izrakumiem bīskapa pili Limbažos.

Krājumā publicēti astoņi raksti par uzraudzības darbiem pilsētu un apdzīvotu vietu vēsturiskajos centros. Par arheoloģisko uzraudzību Cēsīs rakstījuši Z. Apala un M. Ruša, Valmierā – Tatjana Berga (LU LVI), Krimuldā – E. Jemeljanovs, Sabilē – V. Muižnieks, Iveta Berga (JVMM) un M. Ruša, Kuldīgā, Ventpilī un Rīgā – U. Kalējs kopā ar M. Lūsēnu, bet Dobelē – M. Ruša. Pilsētās lielākoties atsegtas viduslaiku un jauno laiku

apbūves liecības, taču Valmierā pētīts arī senpilsētas aizsargmūris. Jāmin, ka arī Sabiles vēsturiskā centra uzraudzības darbos M. Ruša konstatējis, iespējams, viduslaiku pils aizsargmūra laukakmeņu pamatu konstrukciju paliekas. Vairākās vietā (Rīgā, Sabilē, Krimuldā) uzraudzības darbu laikā konstatēti viduslaiku un jauno laiku apbedījumi.

Plaši izrakumi notikuši iepriekš zināmās vēsturisko laiku kapsētās. Ilze Melne (LNVN) publicējusi pārskatu par saviem izrakumiem Veselavas kapsētā. Šeit saistībā ar ceļa rekonstrukcijas darbiem 2006. un 2007. gadā izpētīti 911 apbedījumi, kas attiecas uz 13. gs. vidu – 17. gs. beigām. M. Ruša un Gunita Zariņa (LU LVI) ziņo par izrakumiem Dobeles baznīcas kapsētā. Savukārt M. Lūsēns publicējis arheoloģisko pētījumu rezultātus Kurzemes ugunskaņu kapulaukā Alsungas Grinbergos un Sv. Ģertrūdes baznīcas kapsētā Rīgā. 2007. gada izrakumi Grinbergu kapulaukā (pazīstami arī ar nosaukumu Alsungas Kantiķi) interesanti ar tur atklātajiem 15. gs. ugunskaņiem. Bet pētījumi Sv. Ģertrūdes baznīcas kapsētā ir vieni no pēdējo gadu apjomīgākajiem izrakumiem Rīgā. Kopumā izpētīti 709 kapi un vairākas kopējās kaulu bedres jeb “kambari”. Pētījumu laikā noskaidrots, ka kapsēta izmantota kopš 15. gs. līdz pat 17. gs. vidum.

Antropoloģiskie pētījumi. Arheoloģiskie pētījumi nebūtu pilnīgi bez izrakumos iegūtā antropoloģiskā materiāla izvērtējuma. Guntis Gerhards (LU LVI) publicējis pārskatu par Rīgas (Doma baznīcas, Vīlandes ielas 11, Brīvības ielas 42/44) un Veselavas kapsētas antropoloģisko materiālu no paleopatoloģiskā viedokļa. Savukārt G. Zariņa veikusi Cēsu Sv. Jāņa baznīcas apbedījumu antropoloģisko izvērtējumu.

Krājumā ievietots arheologu atskaites sesijas – konferences dalībnieku aicinājums Latvijas Republikas Saeimai un Kultūras ministrijai pievērst uzmanību un novērst pēdējā laikā arvien biežāk novērojamo arheoloģisko pieminekļu postīšanu, kas notiek gan nesaskaņotas celtniecības, gan t.s. mantraču darbības rezultātā. Jāmin, ka Latvijas arheologi jau 2007. gadā Saeimā iesnieguši rezolūciju par kultūras pieminekļu aizsardzības uzlabošanas nepieciešamību. Aicinājumā tiek vēlreiz norādīts uz rezolūcijā ietvertajiem konkrētajiem problēmas risinājumu veidiem, kā arī prasīts ievērot starptautiskajā Eiropas Konvencijā arheoloģiskā mantojuma aizsardzībai (kurai Latvija pievienojās 2003. gadā) noteiktos pienākumus.

Kā nozīmīga krājuma sastāvdaļa jāmin arī tā nobeigumā ievietotais pēc Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas sniegtajiem datiem sastādītais 2006. un 2007. gadā izdoto arheoloģisko darbu atļauju saraksts.

Tāpat krājumam pievienots Elīnas Guščikas un Innas Lazdiņas (LU LVI) sastādītais Latvijas arheologu publikāciju saraksts, kas ļauj rast kopēju ieskatu par pētītajiem pieminekļiem, kā arī iepazīties ar jaunākajām Latvijas arheologu atziņām dažādos plašākos aizvēstures un vēstures jautājumos un novērot kopējās Latvijas arheoloģijas attīstības tendences. Arheologu publikācijas šim izdevumam tiek pievienotas kopš 1996. gada.

Elīna Guščika